

ISSN 0027-8084

УДК 808.61./62

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК САНУ

НАШ ЈЕЗИК

L/2

БЕОГРАД
2019

НАШ ЈЕЗИК

ИЗДАЈЕ

ЛИНГВИСТИЧКО ДРУШТВО у БЕОГРАДУ

УРЕЂУЈЕ

БОДИЉА ПАНЂИЋ

Година I Свеска I

БЕОГРАД

1932

НАШ ЈЕЗИК

L CB. 2

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

др Рајна ДРАГИЋЕВИЋ, др Јелена ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ,
др Весна ЛОМПАР, др Драгана МРШЕВИЋ РАДОВИЋ,
др Марина НИКОЛИЋ, др Мирослав НИКОЛИЋ,
др Борђе ОТАШЕВИЋ, др Милица РАДОВИЋ ТЕШИЋ,
др Стана РИСТИЋ, др Марина СПАСОЈЕВИЋ,
др Срето ТАНАСИЋ

Уредник
др СРЕТО ТАНАСИЋ

Секретар
др Марина Спасојевић

Ову свеску *Нашег језика* приредиле су
др Марина Николић и др Марина Спасојевић.

Рецензенти
др Марина Николић, др Владан Јовановић,
др Марина Спасојевић, др Срето Танасић

Према мишљењу Министарства за науку, технологију и развој Републике Србије
бр. 413-00-1715/2001-01 ова публикација је од посебног интереса за науку.

НАШ ЈЕЗИК, часопис за српски књижевни језик, покренуло је 1932. г. Лингвистичко друштво у Београду, на челу са Александром Белићем, који је уредио седам књига предратне серије, као и девет књига и први двоброј десете књиге у новој, послератној серији часописа. Од 1960. до 1975. г. (књ. X/3–4–XXI/1–2) уредник часописа био је Михаило Стевановић, а у периоду од 1975. до 1996. г. (књ. XXI/3–XXX) Митар Пешикан. Часопис је од 1996. до 2005. г. (књ. XXXI–XXXVI) уређивао Мирослав Николић.

Наш језик излази у две годишње свеске, које чине једну књигу. Издаје га и прима рукописе Институт за српски језик САНУ, Кнез Михаилова 36, ел. пошта: isj@isj.sanu.ac.rs, nasjzikisjsanu@gmail.com.

Штампа Планета принт, Београд

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

81

НАШ језик / уредник Срето Танасић. – Год. 1, бр. 1 (1932/1933) – год. 8, бр. 1 (1941); Н.С. Књ. 1 (1949/1950)–. – Београд: Институт за српски језик САНУ, 1932/1933– (Београд, Планета принт).

Полугодишње

ISSN 0027-8084 = Наш језик

COBISS.SR-ID 615951

Проф. др Срето Танасић, дописни члан АНУРС

*Радове на с̄раницама овог броја
часо̄писа Наш језик колеге,
̄пријатељи и некадашњи с̄туденти
̄освећују ̄роф. др Сре̄ти Танасићу,
до̄исном члану АНУРС,
̄оводом седамдесе̄ година живо̄и
са искреним жељама за дугим живо̄ом
и не̄рекидним с̄варалаш̄вом*

НАШ ЈЕЗИК

Књига L

Св. 2 (2019)

САДРЖАЈ

Повод

- Седамдесет година живота др Срете Танасића – пола века љубави
према српском језику (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ) 1–7
- Библиографија радова др Срете Танасића
(ВЕСНА Н. ЂОРЂЕВИЋ) 9–30

Срето Танасић у српској лингвистици

- Стандардизација српског језика и језичка култура у проучавањима
Срете Танасића (МАРИНА М. НИКОЛИЋ) 31–37
- Срето Танасић против језичких манипулација
(БИЉАНА С. САМАРЦИЋ) 39–47
- Значај Танасићевих истраживања за лексикографски третман
трпног глаголског придева у Речнику САНУ
(ЈОВАНА Б. ЈОВАНОВИЋ) 49–57

Акцентологија и фонологија

- Силазни акценти на непочетним слоговима ријечи у српском
књижевном језику (МИЛОРАД П. ДЕШИЋ) 59–64
- О прозодијским аспектима риме у српској поезији
(ДРАГА С. ЗЕЦ) 65–75
- Белићеви погледи на акценте и културу говора у часопису *Наш
језик* из данашње перспективе (АЛЕКСАНДРА Р. ЛОНЧАР
РАИЧЕВИЋ, МАРИНА С. ЈАЊИЋ) 77–85
- О неким спорним рефлексима *jaīa* (САЊА М. КУЉАНИН) 87–93

Морфологија и творба речи

- О архаизмима у српском језику, посебно граматичким
(ПРЕДРАГ Ј. ПИПЕР) 95–107

Прелазни карактер префиксоида у савременом српском језику (РАЈНА М. ДРАГИЋЕВИЋ)	109–116
Морфолошка средства којима се појачава или ослабљује значење мотивне речи у творби (нацрт за једну могућу морфологију градуабилности) (МИРЈАНА К. ИЛИЋ)	117–122
Статус лексеме <i>сам</i> у савременом српском језику (АНА М. ЈАЊУШЕВИЋ ОЛИВЕРИ)	123–129
Узвици у служби других врста речи у српском језику (ИВАНА В. ЛАЗИЋ-КОЊИК)	131–139
Експресивна вредност збирних именица које означавају етничке, националне, верске групе (ДРАГАНА Ј. ЦВИЈОВИЋ)	141–150
О могућим семантичким дистинкцијама глаголских именица у српском језику <i>јризнање</i> : <i>јризнавање</i> , <i>јридружијење</i> : <i>јридруживање</i> и сл. у контексту актуелне политике (МАРИНА Љ. СПАСОЈЕВИЋ)	151–159
Видско парњаштво и акционалност (префикс <i>за-</i>) (ВЕСНА Н. ЂОРЂЕВИЋ)	161–168

Синтакса и семантика

О двјема спорним конструкцијама у српском језику (<i>за</i> + инфини- тив и <i>за</i> + акузатив у значењу одређивања правца кретања) (БРАНИСЛАВ М. ОСТОЈИЋ)	169–176
Значење и контекст: неки проблеми око значења и употребе гла- голских личних облика (РАДОЈЕ Д. СИМИЋ, ЈЕЛЕНА Р. ЈОВАНОВИЋ СИМИЋ)	177–187
О реченицама са спојем <i>а</i> и <i>у</i> у везничкој позицији (МИЛОШ М. КОВАЧЕВИЋ)	189–196
Синтаксичке конструкције ‘глагол + <i>ми се</i> ’ у српском језику (ДИМКА В. САВОВА)	197–204
О једној посебној контрафактивној конструкцији у српском језику (ЉУДМИЛА В. ПОПОВИЋ)	205–220
Синтакса и семантика предикатског израза <i>јјознајти (се)</i> (ВЛАДИСЛАВА Ж. РУЖИЋ)	221–236
О предлогу <i>јјоврх</i> (ДУШКА Б. КЛИКОВАЦ)	237–258
Синтакса и семантика предлога <i>јјри</i> (ИВАНА Н. АНТОНИЋ)	259–268
О српском глаголу <i>јјријти</i> (НАДА Л. АРСЕНИЈЕВИЋ)	269–280
Значењски ресурси функционалних глагола: на примеру предик- ката ‘сукобити се’ (МИЛИВОЈ Б. АЛАНОВИЋ)	281–288
Утицај полипрефиксације глагола на њихово синтаксичко окружење (МИЛИЦА Љ. СТОЈАНОВИЋ)	289–295
О (лексичко-граматичким) значењима глаголских речи (ИВАНА Р. ЈОВАНОВИЋ)	297–306

Негација као језичка категорија – општи осврт (ЈЕЛЕНА Л. ПЕТКОВИЋ)	307–314
Један тип безличних реченица у српском и руском (у контексту језичке слике света) (БИЉАНА Ж. МАРИЋ)	315–322
Асиндетске структуре с концесивним значењем у савременом српском језику (МИЈАНА Ч. КУБУРИЋ МАЦУРА)	323–334
О употреби израза <i>један/једно с другим</i> и <i>једна с другом</i> у српском језику (ИВАНА З. МИТИЋ)	335–342
Линеаризација протосоцијативних и псеудосоцијативних кон- струкција у српском језику (МАРИЈА М. ОПАЧИЋ)	343–351
Императив као маркер неочекиваности (ДРАГАНА М. КЕРКЕЗ) ..	353–359
Статус финалних реченица у <i>Зборницима закона и уредбених указа</i> из пете деценије 19. века (ЈЕЛЕНА М. ПАВЛОВИЋ ЈОВАНОВИЋ)	361–368

Лексикологија, лексикографија и терминологија

Рјечници као средство успостављања ауторитета (ДАНКО М. ШИПКА)	369–386
Слов'янска терминологија кінца ХХ – почетку ХХІ століть у діалози традиційної та електронної бібліографії (ВІКТОРИЈА Л. ІВАЩЕНКО)	387–397
Нова лексика у области туризма у савременом српском језику (ЂОРЂЕ Р. ОТАШЕВИЋ)	399–408
Саобраћајна терминологија у савременом српском језику (ГОРДАНА Д. ДИМКОВИЋ ТЕЛЕБАКОВИЋ)	409–418
Винаверове крушке <i>крусиџуменка</i> и <i>бергамка</i> и ријеч-двјије по- водом њих (НЕЂО Г. ЈОШИЋ)	419–427
Називи за печурке у српским народним говорима (МАРИНА С. ЈУРИШИЋ, ЈЕЛЕНА Д. ЈАНКОВИЋ)	429–439
Турцизми у 20. тому Речника САНУ (МАРИЈА С. ЂИНЋИЋ) ..	441–448
Прилог опису семантике придева <i>йразан</i> (НАТАША М. МИЛАНОВ)	449–456
Једно запажање о прилогу <i>вуковски</i> у српском језику (ИРЕНА Р. ЦВЕТКОВИЋ ТЕОФИЛОВИЋ)	457–463

Стилистика

Превођење као креативни и лингвистички изазов у савременом српском језику (НЕНАД Б. ВУКОВИЋ)	465–471
О стилистичким особинама Андрићева наратива у роману <i>На Дрини ћуџрија</i> (ГАЛИНА Г. ТЈАПКО)	473–485
Заграде у Андрићевим романима (БРАНКО Ђ. ТОШОВИЋ)	487–494

Суфикси <i>-ица</i> и <i>-ка</i> у језику Петра Кочића (ДРАГО В. ТЕШАНОВИЋ, ДРАГАНА Д. ЛАЗИЋ)	495–506
Индивидуална лексика у дјелу Исидоре Секулић (творбено- -семантичке одлике именица) (ВЕСЕЛИНА В. ЂУРКИН)	507–520
„Унутрашњост“ поетонима <i>Тигар</i> Бранка Топића (МИРЈАНА Н. СТОЈИСАВЉЕВИЋ)	521–527
(Не)референцијалност антецедента релативних клауза у песми „Он“ Сунчице Денић (ТАЊА З. РУСИМОВИЋ)	529–540

Прагматика

О пружању утехе саговорнику у говору свакодневне комуникације (БОЈАНА С. МИЛОСАВЉЕВИЋ)	541–550
Реторичка структурална теорија и реализација елементарних јединица дискурса на примеру онлајн коментара у српском и руском језику (РАДОСЛАВА М. ТРНАВАЦ)	551–570

Дијалектологија

О једној старој падежној конструкцији у говору источnobосан- ских Ера – генитив издвајања из скупине (СЛОБОДАН Н. РЕМЕТИЋ)	571–576
Третман полисемије и хомонимије у дијалекатским речницима (МАРТА Ж. БЈЕЛЕТИЋ)	577–585
Језичке крхотине и дијалекатски речник (НЕДЕЉКО Р. БОГДАНОВИЋ)	587–593
Говори Црне Горе у основици српског књижевног језика (МИОДРАГ В. ЈОВАНОВИЋ)	595–603
Западнобоснијска диалектна лексика в общесербском контек- сте (на примере говора Манячи) (ЕКАТЕРИНА И. ЯКУШКИНА)	605–613
Неке позајмљенице у коларској терминологији говора Карашева (МИХАЈ Н. РАДАН, МИЉАНА-РАДМИЛА М. УСКАТУ)	615–626
О акценту као прилогу очувању дијалекта (ЈОРДАНА С. МАРКОВИЋ)	627–636
Репартиција рефлекса вокалног <i>л</i> у говорима Лужнице и Пирота (ЉУБИСАВ Н. ЋИРИЋ)	637–644
Рефлекси финалног <i>л</i> у лексеми <i>заова</i> у говорима призренско- -тимочке дијалекатске зоне (АНА Р. САВИЋ-ГРУЈИЋ)	645–653
Вокалске редукције у говору Бастаса (ДРАГОМИР В. КОЗОМАРА)	655–662
О приступима у досадашњим истраживањима синтаксе падежа у херцеговачко-крајишким говорима (ЗОРАН М. СИМИЋ)	663–677

Циљне (намерне, финалне) реченице у сиринићком говору (РАДИВОЈЕ М. МЛАДЕНОВИЋ, БОЈАНА М. ВЕЉОВИЋ)	679–685
Вербализација концепта <i>здравље</i> у тимочко-лужничким говорима (ТАЊА З. МИЛОСАВЉЕВИЋ)	687–694

Ономастика

Marginalia onomastyczne (ZUZANNA V. TOPOLINSKA)	695–698
О релационим микропонимима у Рађевини (МИРЈАНА С. ПЕТРОВИЋ-САВИЋ)	699–705
Прилог реконструкцији ојконима <i>Вогошћа</i> (ЈЕЛЕНА В. ЈАЊИЋ)	707–714

Социолингвистика

Linguistic Ideology and the Art of Re-Edition on the Second Edition of Ioann Rajić's <i>History of Various Slavic Peoples</i> (1823) (МОТОКИ У. НОМАЧИ)	715–725
Знање студената о ауторству наших правописа (ВЕЉКО Ж. БРБОРИЋ)	727–735
Стандардни и матерњи језик из другачије перспективе (НАТАША Б. КИШ)	737–744
О уништеном писаном наслеђу на Косову и Метохији (на при- меру сачуваног дела једне породичне архиве) (МИТРА М. РЕЉИЋ)	745–752

Лингвокултурологија

Сложенице са именицом <i>вода</i> у српским народним говорима и српској култури (СОФИЈА Р. МИЛОРАДОВИЋ, ВЛАДАН З. ЈОВАНОВИЋ)	753–763
„Богатство“ – конвенционални суд у систему вредности у срп- ском језику и култури (НАТАША С. ВУЛОВИЋ)	765–772
Стереотип о Ери (ДАНИЈЕЛА С. СТАНИЋ)	773–781

Граматографија

Српско-рускословенски међуодноси у српским граматикама рускословенског језика прве половине 19. века (НАЈДА И. ИВАНОВА)	783–790
<i>Србска Грамаџика за гимназијалну младежъ Княжесѣтва Срѣје</i> Владимира Вујића (1856) (МИЛОШ Ђ. ОКУКА)	791–802

Библиографија

Преглед библиографија објављених у часопису <i>Наш језик</i> (АНА В. ГОЛУБОВИЋ)	803–811
--	---------

УДК 811.163.41'373.611
811.163.41'37

Оригинални научни рад
Примљено 4. новембра 2019. г.
Прихваћено 16. децембра 2019. г.

ВЕСНА Н. ЂОРЂЕВИЋ*
(Институт за српски језик САНУ, Београд)**

ВИДСКО ПАРЊАШТВО И АКЦИОНАЛНОСТ (ПРЕФИКС ЗА-)

У овом раду се разматра однос између акционалности и видског парњаштва. Анализирани су глаголи изведени префиксом *за-* који се у литератури сматрају носиоцима почетног акционалног значења, са циљем да се помоћу анализе речничких дефиниција и контекстуалне анализе утврди постоји ли значењска подударност између посматраних глагола на *за-* и њихових мотивних глагола, у ком случају ти глаголи остварују однос видског парњаштва са својим мотивним глаголима. Издвојене су две групе глагола на *за-* с почетним значењем (инхоативни и ингресивни глаголи) који задовољавају услове да буду сматрани видским парњацима.

Кључне речи: видски пар, чиста перфективизација, префиксација, префикс *за-*, акционалност, почетно значење, српски језик.

У овом раду бавићемо се односом између акционалности и видског парњаштва, конкретније – префиксираним глаголима који испуњавају услове да буду сматрани „правим“ видским парњацима, а истовремено се могу тумачити као представници акционалних значења. Пажњу ћемо посветити глаголима изведеним префиксом *за-* који се у литератури сматрају носиоцима почетног акционалног значења. Циљ нам је да утврдимо да ли се између посматраних глагола на *за-* и њихових мотивних глагола остварује однос видског парњаштва. Да би два глагола чинила видски пар, неопходно је да је разлика међу њима само видска, не и лексичка (Пипер–Клајн 2014: 177), па смо лексичку подударност између мотивног и мотивисаног глагола утврђивали на основу

* vesna.djordjevic@isj.sanu.ac.rs

** Овај рад је настао у оквиру пројекта *Ојис и стандардизација савременог српског језика* (бр. 178021), који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије.

семантичких описа датих у речницима – сагледавали смо семантичке реализације изведеница у односу на семантичке реализације мотивног глагола, као и на основу примера употребе глагола и заменљивости глагола у истом контексту. Овај поступак примењивала је И. Грицкат у више својих радова (1966–1967; 1984–1985), а у новије време коришћен је у раду Ђуровић–Спасојевић (2014), те у радовима Ђорђевић (2018а; 2018б; 2019), где су анализирани видски парњаци изведени префиксом *из-* и *на-*. Грађа за истраживање ексцерпирана је из *Речника српскохрватског књижевног и народног језика САНУ (РСАНУ)* и *Речника српскохрватског књижевног језика Матице српске (РМС)*, одакле смо преузимали и семантичке описе и примере употребе.

У даљем тексту размотрићемо глаголе на *за-* који задовољавају критеријуме за видске парњаке, а истовремено припадају акционалној групи почетних глагола.

Почетну фазу радње на примеру префиксираних глагола разматрала је Љ. Поповић, која акционалну класу почетних глагола издваја путем формуле „почети + лексичко значење глагола са потенцијалном граничношћу“ (Поповић 2008: 180). Анализом корпуса ауторка је утврдила да се почетно-фазна значења префикса *за-* могу разврстати на ингресивна (моментално наступање и крај почетне фазе која отвара перспективу за даљи ток радње: *закорачаџи*), инцептивна (наступање радње или процеса као тренутак првог временског тренутка њиховог постојања: *зајеваџи*) и инхоативна¹ (постепена промена ситуације или резултат постепене промене ситуације: *зарђаџи*).² Различити типови почетног значења условљени су семантиком мотивног глагола (Ивановић 2016: 41).

У домаћој литератури почетно значење раздваја се од значења чисте перфективности³ (уп. Стевановић 1981: 435–437; Бабић 1986: 494; Клајн 2002: 251–254; Мразовић–Вукадиновић 2009: 90; Пипер–Клајн 2014: 244–245), јер је почетност лексички нанос префикса *за-* којег нема у мотивном глаголу. Међутим, у појединим примерима тешко је

¹ М. Ивановић (2016: 34) запажа да се у српској лингвистици термин *инхоативни глаголи* често употребљава за означавање свих почетних глагола (уп. Грубор 1953; Новаков 2005; Клајн 2002). У овом раду глаголе тог типа називаћемо *йочейним глаголима*, а њихово значење *йочейним значењем*, у складу са студијама Поповић 2008 и Ивановић 2016, док ћемо термин *инхоативности* (*инхоативни глаголи*, *инхоативно значење*) употребљавати да означимо посебан тип почетног значења.

² Реч је о устаљеној подели почетних глагола у лингвистичкој, пре свега славистичкој литератури.

³ Значење чисте перфективности у традиционалној литератури описује се као ’свршеност радње, достизање циља’, ’завршетак радње – финитивно значење’, ’постизање резултата – резултативно значење’, ’извршење радње’ и сл.

раздвојити глаголе с префиксом *за-* са значењем чисте перфективизације и глаголе с префиксом *за-* са почетним значењем. Тако су се међу примерима чистих перфективних глагола у Клајн (2002: 254) нашли глаголи *замушиӣти* и *зарђаӣти*, којима се исказује инхоативно значење – подразумевана је промена ситуације до које је дошло постепено, односно достизање резултата постепеном променом ситуације. Љ. Поповић (2008: 182) објашњава да је перспектива посматрања тока процеса и стања код ових глагола једнако отворена напред и назад: „напред, јер се ради о почетној фази процеса који постепено прелази у трајно стање, а назад, јер се ради о резултату својеврсне претпочетне фазе у којој су се накупили предуслови за иницијацију процеса или стања“. Глаголе наведеног значењског типа срећемо и у примерима видских парњака које даје И. Грицкат (1966–1967: 208–209): *кржљаӣти* – *закржљаӣти*, *маглиӣти* – *замаглиӣти*, *рђаӣти* – *зарђаӣти* и др.

Поставља се питање како се односити према глаголима овог типа у погледу остваривања видског парњаштва. Како смо у овом раду пошли од речничких дефиниција глагола и примера, учили смо да глаголи инхоативног значења показују комплементарност у значењу с мотивним глаголима: *буђаӣти* – *забуђаӣти*, *глув(ј)еӣти* – *заглув(ј)еӣти*, *глуџавӣти* – *заглуџавӣти*, *даниӣти* – *заданиӣти*, *модретӣти* – *замодретӣти*, *џусӣ(ј)еӣти* – *заџусӣ(ј)еӣти*, *руџавӣти* – *заруџавӣти*, *сенчӣти* – *засенчӣти*, *смирадӣти* – *засмирадӣти*, *стиуд(ј)еӣти* – *засиуд(ј)еӣти*, *џуџӣ(ј)еӣти* – *заџуџӣ(ј)еӣти*, *чемерӣти* – *зачемерӣти* и др.

Комплементарност значења је могућа, јер се у основи посматраних префиксираних глагола налазе инхоативни глаголи са значењем постепеног стицања одређеног обележја.⁴ Као илустрацију глагола овога типа навешћемо речничке описе и примере за неколико парова глагола:

забуђаӣти (се) ’1. постати буђав, уплеснивити се’

Хлеб ми је од дугог стајања забуђао (Ред.). (БиХ, Грђ. 1).

буђаӣти (се) ’1. постајати буђав, плеснивити (се); исп. буђавети’

Дигни оне ствари са земље да не буђају (Драгачево, Ков. Р.).

заглуџӣ(ј)еӣти ’постати глуп, оглупети’

Можда ... још нисам срела онога, који би ме нагнао да заглузим од љубави (Ђорђ. П. 3, 184).

⁴ Термин који М. Ивановић користи за инхоативне глаголе на *за-* је *иницијално-резултативни глаголи*, чије мотивне глаголе назива *еволутивним глаголима*.

глу̑̑(j)е̑̑и '1. а. постајати глуп; син. глупавети'

Сушим се као дрво, тупим, глупим, нисам за ништа на свијету (Шен. А. 9, 277).

зас̑̑уд(j)е̑̑и 'постати студено, захладнети'

И ево застудјет ће повечер брзо (М–И).

с̑̑уд(j)е̑̑и 'постајати студено'

Зима близу. Студи (Јакш. М).

Следећи имплицитне поставке дате у Грицкат (1966–1967: 208–209)⁵ и Клајн (2002: 253), глаголи инцептивног значења типа *зас̑̑а̑̑и̑̑и* не представљају видске парњаке својим мотивним глаголима. Ови глаголи, за разлику од инхоативних глагола типа *заглу̑̑(j)е̑̑и*, не подразумевају достизање обележја којем тежи мотивна радња, већ исказују први тренутак настанка радње или процеса. Ипак, инцептивност није увек једноставно одвојити од инхоативности и треба посегнути за контекстом како би се одредило које је значење актуализовано.

Инхоативни глаголи често се дефинишу у речницима помоћу исте лексеми, само супротног вида, као и мотивни глаголи: *заглу̑̑(j)е̑̑и*: 'постати глуп' – *глу̑̑(j)е̑̑и*: 'постајати глуп', док је за глаголе инцептивног значења у речничком опису истакнут почетак радње: *зас̑̑а̑̑и̑̑и*: 'почети сијати'. У речницима овакав начин дефинисања није доследан.

На пример, семантички опис глагола *базд(j)е̑̑и* гласи: 'испуштати јак, непријатан мирис, задах, заударати', а глагола *забазд(j)е̑̑и* 'одати непријатан мирис, засмрдети', што упућује на однос видске корелативности међу њима. Међутим, глагол *забазд(j)е̑̑и* означава инцептивност – почетак вршења радње без „претпочетне“ фазе, што није истакнуто у речничкој дефиницији, али је видљиво из речничких примера:

Месо чвркну, по соби забазди смуд као у тортурницама (Рак. Мита 15, 35). Момак што чисти лампе ... забазди на петролеум као да је сад из бурета изишао (Нуш. 3, 74). фиг. Тај владин орган ... стане тако „трућати“, да из њега „забазди“ признање (Одј. 1886, 90/1).

Такође, мотивни глагол *базд(j)е̑̑и* значи активно испољавање обележја, а не процес стицања или измене обележја:

⁵ Ауторка је истакла да почетно значење не учествује у чистој перфективизацији. У примерима за чисту перфективизацију које И. Грицкат наводи нема инцептивних глагола, али има инхоативних, из чега закључујемо да је ауторка под почетношћу подразумевала инцептивност.

Улицом близу срушене Славије, која је још баздела на малтер и на лешеве, корачале су две девојке (Поп. Ј. 3, 203). Ево базди из њега ракија к'о из бачве (Срет. М. 7, 87).

Слично, за глагол *засив(ј)еи̑ти* назначена је у семантичком опису корелативност с глаголом *сив(ј)еи̑ти* ('постати сив') и инцептивност ('почети сивети'), али су дати само примери инцептивног значења:

И наједном засиви, | као прегорело је све (Наст. 5, 50). Чим јечам засиви не бојим се више глади (Крагујевац, Радој. Вл.). Ниче кућерак из влажног тла као отровна печурка. Преконоћ. У дан засиви нагнут кров од зарђалог олупаног лима (Минд. 2, 113). Падеше голубови, па се само засиви ливада (Крагујевац, Радој. Вл.). Наједанпут ми се теле засиви пред очима (И.).

Потешкоће задају и глаголи који се у једном контексту остварују као инцептивни, а у другом показују комплементарност значења с мотивним глаголом. Такав је случај с глаголом *занизати̑*:

1. 'почети низати, ређати, нанизати, поређати (у неком споју)'

Храбре Перицу, присиљавају га да заниже новим здравицама (Јелић В. 2, 167).

2. 'почети низати, ређати; нанизати, поређати (у неком споју)'

Мара је занизала дукате да јој се не би растресли по сандуку (Слав., Стиј.). Доња страна му [подруму] од брвна ... Ова су брвна „занизана“ и могу се по потреби вадити (Мићић Љ. 1, 418). (БиХ, Грђ. 1).

У примерима под бројем два глагол *занизати̑* заменљив је глаголом *нанизати̑*, што је назначено и у семантичком опису и одговара значењу мотивног глагола *низати̑* ('правити низ, ниску'), док се у првом примеру не исказује резултат постепене промене ситуације, већ је реч о инцептивности, првом тренутку настајања радње.

Изведенице типа *закалуђери̑ти*, *задевојчи̑ти* и сл. такође показују комплементарност у значењу с мотивним глаголима, што уочава И. Грицкат (1966–1967: 209), док их Љ. Поповић посматра као почетно-резултативне глаголе – глаголе у којима је подразумевана претфаза чији је резултат започињање нове ситуације.⁶ Од глагола овог типа развијају се секундарне имперфективизације, а без секундарних им-

⁶ М. Ивановић (2016: 41) не раздваја инхоативне и почетно-резултативне глаголе, већ примере оба типа (нпр. *заволе̑ти* и *завлада̑ти*) посматра у оквиру значења које назива иницијално-резултативним, што сматрамо оправданим, јер је резултативност присутна у оба типа почетног значења.

перфективних глагола потврђени су само парови: *кнежиӣи – закнежиӣи*, *кумий̄и – закумий̄и*, *цурий̄и се – зацурий̄и се*.⁷

Глаголи *зачудий̄и се* и *заинаий̄и се* убрајају се у литератури у видске парњаке (в. Грицкат 1966–1967: 209; Клајн 2002: 254), при чему И. Грицкат примећује да се у њима „назире“ почетносвршено значење, али да је та функција префикса избледела, што је у складу с мишљењима аспектолога који специфичност префикса *за-* виде управо у споју два супротна значења – почетка и завршетка радње.⁸ У нашој грађи забележени су глаголи којима се изражава ингресивност и који показују подударност у значењу са својим мотивним глаголима: *дичий̄и – задичий̄и*, *желее̄и / жеље̄и – зажелее̄и / зажеље̄и*, *јогуний̄и – зајогуний̄и*, *нећа̄и – занећа̄и*, *н(иј)ека̄и – зан(иј)ека̄и*. Карактеристика ових парова јесу мотивни глаголи који не изражавају радњу која стреми свом природном завршетку. Сагледавање и упоређивање речничких описа и примера употребе указује на њихову значењску подударност, а видску опозицију:

дичий̄и 'I. а. чинити дичним, лепим, красити, ресити'

Из газдине куће зазвао је још двије дјевојке, да му сватове веселе и диче (Берт. 1, 16).

задичий̄и 'I. учинити дичним, украсити; улепшати, дати чему диван, величанствен изглед'

Град и варош бејаху дивно окићени славолюцима, који су својом лепотом задичили светковину (Ђорђ. Вл. 14, 458).

зажелее̄и / зажеље̄и 'I. 1. а. осетити жељу за нечим, пожелети'

Што око не види, срце не зажели (НПосл Вук). Кад први пут чујеш ријеч: срећа, зажелићеш да је прибавиш цијелом свијету (Андрић 1, 106).

желее̄и / жеље̄и 'I. 1. а. осећати потребу, чезнути, маштати, жудети за неким, нечим'

Нема дана који ми желимо, | Нит' блаженства за којим чезнемо (Њег. 9, 103).

⁷ Према неким глаголима овог типа није забележен мотивни глагол (нпр. *зафрашрий̄и*), па ни такви примери, у којима се мотивација може тумачити као именичка, нису укључени у грађу.

⁸ Такво становиште заступа нпр. С. О. Соколова (2003: 214), која анализира значење префикса *за-* у украјинском језику.

Анализа је показала да одвајање почетног значења и значења чисте перфективности у префиксираним глаголима са *за-* није једноставно. Полазећи од речничких описа и примера, тј. потврда њихове контекстуалне употребе, утврдили смо да постоје глаголи на *за-* који представљају и видске парњаке, а могу се посматрати и као носиоци почетног значења. Реч је о инхоативним глаголима којима се изражава постепена промена ситуације или резултат постепене промене ситуације задат мотивним глаголом: *забуђајџи*, *заглуј(ј)ејџи*, *зачемеријџи* и др. Другу варијанту почетног значења представљају инцептивни глаголи, који означавају настанак радње и почетак прве фазе у одвијању радње (глаголи типа *зај(ј)евајџи*) и не остварују видско парњаство с мотивним глаголима. Самеравање лексичких значења мотивних и мотивисаних глагола показало је да је видско парњаство могуће и када су у основи префиксираних глагола ингресивни глаголи, који не теже природном завршетку, граници (глаголи типа *зажелејџи* / *зажелејџи*). Овим глаголима исказује се моментално наступање и крај почетне фазе.

ИЗВОРИ

- РМС: *Речник српскохрватскога књижевног језика*, I–VI, Нови Сад: Матица српска, 1967–1976.
- РСАНУ: *Речник српскохрватског књижевног и народног језика*, I–XX, Београд: Српска академија наука и уметности, Институт за српски језик, 1959–.

ЛИТЕРАТУРА

- Бабић 1986: Stjepan Babić, *Tvorba riječi u hrvatskome književnome jeziku*, Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Nakladni zavod „Globus“.
- Грицкат 1966–1967: Ирена Грицкат, Префиксација као средство граматичке (чисте) перфектизације (начелна разматрања и савремена српскохрватска грађа), *Јужнословенски филолог XXVII/1–2*, Београд, 185–221.
- Грицкат 1984–1985: Ирена Грицкат, Одлике глаголског видског парњаства као семантички индикатори, *Зборник Мајџице српске за филологију и лингвистику XXVII–XXVIII*, Нови Сад, 197–203.
- Ђорђевић 2018а: Весна Ђорђевић, Ка речнику видских парова типа *им-џерфективни глагол* : *префиксирани џерфективни глагол*, *Научни састај слависти у Вукове дане 47/1*, Београд, 43–50.
- Ђорђевић 2018б: Vesna Đorđević, Vidsko parnjaštvo i kategorija akcionalnosti (primer prefiksiranih glagola distributivnog značenja), *Philologica LXXVII*, Bratislava, 103–110.

- Ђорђевић 2019: Весна Ђорђевић, Видско парњаство и акционалност, *Научни састіанак славистіа у Вукове дане* 48/1, Београд, 249–258.
- Ђуровић–Спасојевић 2014: Сања Ђуровић, Марина Спасојевић, Још један поглед на видске парњаке у српском језику, *Зборник Мајице српске за филологију и лингвистіику* LVII/1, Нови Сад, 183–197.
- Ивановић 2016: Милена Ивановић, *Акционалності – семантика и форма у савременом украјинском и српском језику*, Београд: Филолошки факултет.
- Клајн 2002: Иван Клајн, *Творба речи у савременом српском језику 1. Слагање и префиксација*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, Институт за српски језик САНУ – Нови Сад: Матица српска.
- Мразовић–Вукадиновић ²2009: Pavica Mrazović, Zora Vukadinović, *Gramatika srpskohrvatskog jezika za strance*, Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Пипер–Клајн ²2014: Предраг Пипер, Иван Клајн, *Нормативна грамастика српског језика*, Нови Сад: Матица српска.
- Поповић 2008: Људмила Поповић, *Језичка слика сіварностіи. Когнитивни аспекти конірасіивне анализе*, Београд: Филолошки факултет.
- Соколова 2003: Світлана О. Соколова, *Префіксальний словотвір дієслів у сучасній українській мові*, Київ: НАН України; Інститут української мови.
- Стевановић ⁴1981: Михаило Стевановић, *Савремени српскохрватіски језик (грамастички сисітеми и књижевнојезичка норма). II. Синіакса*, Београд: Научна књига.

Vesna N. Đorđević

ASPECTUAL PAIRS AND AKTIONSPORT (PREFIX ZA-)

Summary

This article deals with the relation between the pure aspectual meaning and aktionsart meaning. The central part of the paper is dedicated to the analysis of dictionary definitions and contextual analysis of verbs formed with prefix *za-* whose semantics corresponds to the semantics of a specific actional verb class – inchoative verbs (expressing proces of beginning or becoming). We have aimed to illustrate that these aktionsart verbs could be treated as aspectual counterparts as well, because their lexical meanings are corresponding with imperfective counterparts.

Keywords: aspectual pairs, pure perfectivization, prefixation, prefix *za-*, aktionsart, inchoative meaning, Serbian language.